

Fabrieksdorp

Zelf zijt ge ook niet van 't fabrieksdorp. Het is pas van na 2006 dat ge hier zijt beginnen rondlopen. Eerst alleen maar voor een verslag over de verkiezingsuitslagen. Maar dat dat allemaal zo uit de hand is gelopen! En dat ge verzeild zoudt geraken in een labyrintische historie van rode burgemeesters en nog rodere onruststokers! Voordien waart ge hier zelfs nog maar één keer geweest, en dan nog als centrale middenvelder met rugnummer vier in de clash tussen de twee gedoodverfde titelpretendenten van vierde provinciale E, FC Zelzate – Sparta Waasmunster. Rode kaart na een half uur, slechte herinneringen. Maar nu kunt ge in vier talen de weg van 't Betonplein naar de Onteigeningsstraat uitleggen. Dat komt goed uit, want dat gidswerk is min of meer de bedoeling van dit eerste hoofdstuk. Het leven is geen boek. Het is geen weg maar een gekrioel. Het is hier en daar en ginder en alles gebeurt tegelijk. Een boek is anders. Het begint ergens en het gaat naar een einde.

Een schoffie in trainingspak spreekt een dame op leeftijd aan en zegt: 'Madam, ge hebt precies iets laten vallen', maar het is een papieren zakdoekje dat ze zelf op straat heeft gesmeten, en zonder op te kijken schuifelt ze verder. Een baardman

hangt tegen de etalage van T-interim zijn sigaret op te roken. Een vrouw laadt haar boodschappen in haar auto maar moet drie keer opnieuw beginnen omdat haar koffer te klein is.

Het is een koude vrijdagmiddag in februari en ge loopt met uw handen in uw zakken over de Markt van Zelzate, de thuishaven van schoonheidssalon Beauty, Naaimachines Gebroeders Engels, Schoenen De Vos en Frituur Ome Jan, en zo inwisselbaar voor de Markt van gelijk welk ander provincienest. Of tenminste, op de vorm na. Twee lange parallelle straten en een parking daartussen: het gemeentebestuur had zijn Grote Markt beter Lange Markt gedoopt. De rechtehoek was in een vorig leven een arm van het kanaal Gent-Terneuzen. Waar nu auto's geparkeerd staan, stroomde tot 1910 kanaalwater. Een kniesoor die er nog om maalt. Zonder kanaal geen verbinding met de Noordzee en geen industrie. En zonder industrie geen fabrieksdorp.

Ge snuit uw neus en kijkt naar het aanzicht van de Lange Markt. Ge kunt moeilijk zeggen dat het er gezelligheid troef is. Maar ge haalt uw neus op voor gemeentelijke gezelligheid, voor ge het weet zit ge bij de wintercatalogus van Neckermann. Bovendien is het bestaan van 't fabrieksdorp al een attractie op zich. Het is een industrieel eiland, in een oostelijk en westelijk deel gezaagd door het kanaal, een Muur had het niet beter gedaan. En omsingeld door zware industrie en snelwegen. Zelzate-Oost, dat is de kant van de Markt en het gemeentehuis, het teerverwerkend bedrijf 't Teerkot, het rusthuis, het OCMW en de bibliotheek. Zelzate-West, dat is de kant van de failliete fosfatenfabriek Kuhlman en de wijken Klein-Rusland en De Katte. Het is hier niet de voorstad maar de industrie die groeide. Nog groeit. Nu liggen er zes Sevesobedrijven op vier kilometer van de Markt, en te voet, met de fiets of het openbaar vervoer geraakt een mens hier

niet zo gemakkelijk meer weg. Eén bus per uur naar Lokeren, één naar Eeklo, één naar Assenede en twee naar Gent. Wat Zelzate misschien nog het meest typeert, is de geur die hier soms hangt en waar ge dan twee lijnen over leest in uw gazet. Ge komt er nog op terug.

Terwijl een chauffeur van schrijnwerkerij Ghio-Construct uit de Karnemelkstraat van zijn oren maakt tegen drie fietsers die de helft van de straat innemen, slaat ge een zijstraat van de Markt in, naar 't Noorderlicht: het Zelzaatse volkshuis dat iets weg heeft van een aquarium. Door de boxen galmt 'Daar in dat kleine café aan de haven' en een oude man in legeruniform zingt luid mee. Zijn buurman aan de toog steekt zijn pijp aan en roept lachend: 't Zal wel gaan zeker, absjaar.'

Het is druk in het volkshuis van Zelzate, vooral gepensioneerden en ook een paar mannen in overall. Ze roken zwijgend Belgam 20 en drinken een pint aan de toog. Op een of andere manier passen ze bij de vergeelde affiches aan de muur. 'Om 6 uur inhuldiging der vlag van het Socialistisch Onderwijzerssyndicaat van Gent in het feestlokaal Vooruit. Om 8 uur inhuldiging van het Vaandel der Gentse Accordeon in het lokaal Ons Huis.'

Weet ge dat oud-premier Paul-Henri Spaak nog in 't Noorderlicht een boterham met kop is komen eten, een half uur voor hij met een vlamme speech de Markt in brand stak? En alleman applaudisseerde en riep en tierde, maar geen vijf man begreep wat hij zei.

Spaak sprak Frans.

Dit is de biografie van een gemeente die leeft op het ritme van de industriële veranderingen. Maar het is ook een levensverhaal van een overtuiging, een geloof waarvoor een mens

vroeger nog de mouwen opstroopte en op de vuist ging. Over uitkijken naar kamperen in de Wachtebeekse bossen met de Rode Valken. Over de jaren toen Zelzate nog bruiste van socialistische activiteit. Wat zegt ge, bruisen? Als het 1 mei was, liep half Zelzate zat en ge bedenkt dat er eens een onderzoek zou moeten gebeuren naar hoeveel Zelzatenaren er op de Dag van de Arbeid zijn gemaakt, zo moeilijk kan dat niet zijn.

Wanneer begint het bergaf te gaan met een beweging, een vereniging, een partij? Kunt ge daar een datum op zetten of is dat het gevolg van een proces van jaren, van ideologisch betonrot? Of van het afhaken van boegbeelden? In 1988 was burgemeester Livien Danschutter geen kandidaat-burgemeester meer voor de SP bij de verkiezingen omdat hij het na 26 jaar wat rustiger aan wilde doen. Volgens de officiële versie. Heel Zelzate weet dat de oude burgemeester vriendelijk – hij werd nog als een soort prins carnaval rondgedragen in de Zelzaatse wijken – maar kordaat naar de uitgang werd begeleid.

Tussen 1982 en 2006 zakte de partij van Danschutter van 51 naar 27 procent. Het kan best dat het verval is begonnen bij het pensioen van Danschutter maar ge gelooft niet dat dat de enige reden is. Daarom gaat dit boek niet alleen over de verkiezingsnederlagen en vadermoorden maar ook over Sidmararbeiders die hun eten laten staan, hun vrouw aankijken en zeggen dat ze zich voor het eerst in hun leven afvragen of de SP nog de partij van de werkman is. Daarom is dit boek ook een innige afrekening met de Rode Valken en de Socialistische Turnkring.

En tegelijk is het ook een kroniek van de heropstanding. Met een nieuw rood. Van hoe Amada 't fabrieksdorp binnenkwam via Sidmar en hoe twee rode doktoers een paar jaar later een groepspraktijk begonnen op 't Groenplein, tot die

achtste oktober 2006 toen de PVDA bijna een kwart van de Zelzatenaren achter zich wist te scharen.

De Kleine Oorlog van Irène De Rycke

‘Kom binnen, zet u, doet uw frak uit en drinkt iets. Hebt ge al gegeten?’ In de Vrijwilligerslaan hebt ge afspraak met Irène De Rycke, een vrouw wier leven bijna helemaal samenvalt met een flink deel van de recente geschiedenis van dit fabrieksdorp. Ze is negentig en van het type dat vraagt of ge nog iets moet drinken als uw glas nog halfvol is. ‘Of misschien iets straffers dan thee citroen? Of een chocoladen koekje?’ Geen besje dat u laat kiezen tussen zure melk en kraantjeswater.

De oudste van de wijk Klein-Rusland is geboren en getogen in Zelzate maar haar roots liggen in buurgemeente Assenede. Bompa De Rycke was daar de eerste socialist van de gemeente en ontving regelmatig Eedje Anseele op de koffie. Het eerste hoofdstuk is nog niet gepasseerd of ge verslikt u al een eerste keer in uw thee. Dé Anseele? De man die mee aan de wieg van het socialisme in ons landje stond en de Gentse coöperatieve Vooruit stichtte? Kent gij soms een andere, antwoordt ze gespeeld verontwaardigd. Aan het einde van de negentiende eeuw leverde een innige vriendschap met Vlaanderen oersocialist anders weinig voordelen op in het landelijke Assenede. Dat ge het u nu nog nauwelijks kunt voorstellen maar de boeren bekogelden Anseele met koeienstront. En de winkels in het dorp weigerden een De Rycke iets te verkopen. Ziedaar de verklaring waarom bompa De Rycke als een van de weinigen in het dorp over een velo beschikte. Hij had het vehikel broodnodig om naar Oost-Eeklo te fietsen, waar

mensen rondliepen die wél handel wilden drijven met een goddeloze socialist.

Irènes ouders hadden geen zin in zo'n leven en pakten hun biezen. Het is een verhaal zo oud als de mensheid. Ze kwamen goed terecht. Zelzate was geen boerengat zoals Assenede. De gemeente maakte aan het einde van de negentiende eeuw haar eigen kleine industriële revolutie door, die hand in hand ging met de aanleg, verleggingen en verruiming van het zeekanaal Gent-Terneuzen. Bij een economische telling halverwege de jaren 30 werden 72 grote en kleine bedrijven geteld, waaronder Kuhlman, VFT, de Société Chimique de Selzaete, de suikerfabriek Wittouck, en mouterij en graanhandel De Clercq.

Zelzate had 10.000 inwoners toen. Het was op het eind van de jaren 20 al een onvervalste arbeidersgemeente, maar nog niet rood. Tot 1933 zwaaiden liberale burgemeesters de plak over het fabrieksdorp. Correctie: liberale patroons-burgemeesters. Neem nu de Franstalige Brusselaar Michel Ninane, de opvolger van De Tilloux, het liberale mannetje in de bouwmaatschappij voor goedkope woningen. Ninane cumuleerde zijn burgervaderschap met de functie van directeur van de suikerfabriek Wittouck. Vervelend in tijden van sociale onrust. Toen zijn arbeiders in 1928 in opstand kwamen, pakte hij zijn valies en keerde terug naar Ukkel. Patroon weg, burgemeester weg. Het was een teken aan de wand. De socialisten waren in aantocht. In het estaminee dat Ir  nes moeder openhield in de Wachtebekerstraat, een van de negentien in de straat, waren ze graag geziene gasten. 'Er kwamen veel BWP'ers bij ons', zegt Irène. De BWP was de Belgische Werkliedenpartij, de voorloper van de SP en de sp.a.

Bij de verkiezingen van 1932 behalen de socialisten drie zetels. De katholieken en de liberalen hebben er elk negen en rollen vechtend over de Markt. Op de gemeenteraad schuiven de socialisten Chalmet naar voor als burgemeester. De drie BWP'ers stemmen voor, de rest onthoudt zich. Er is geen slag of stoot mee gemoeid, geen heldhaftige staking of betoging. Zelzate krijgt een rode burgemeester omdat de BWP op de wip zit en de liberalen en katholieken er niet uit geraken. Chalmet maakt een coalitie met de liberalen en kan na een hele procedureslag effectief aan de slag. 'Toen is er nogal gedanst, hoor.' Irène is dan dertien en heeft nog één jaar school voor de boeg. Net als de helft van de kinderen van het dorp helpt ze de praalwagens versieren voor de groots opgezette inhuldigingsplechtigheid. 'De mensen waren blij met de socialen. De liberalen waren profijtig, maar deden niks. Ze legden geen straten aan, niet den bok zijn kont.'

Chalmet legt wel straten aan. Hij bouwt zelfs scholen. Een moederhuis en een openluchtwembad. Een bijna olympisch vijftigmeterbad en badlokalen waar de Zelzatenaar zonder (stort-)bad zich kan wassen. Een gemeentelijk slachthuis en een ouderlingentehuis, het eerste in de streek zonder nonnen of pastoors. Hij blijft aan de macht tot aan zijn dood in 1962 en is in Zelzate op zijn hoogtepunt populairder dan Elvis Presley en Marilyn Monroe samen. Over zijn rol voor en tijdens de oorlog doen verhalen de ronde waarbij het moeilijk is waarheid en verzinsel te onderscheiden. Vast staat dat hij Hendrik De Man feliciteerde met het manifest waarin die de Duitse bezetters begroette als bevrijders. Later, na de eerste ontzuivering, moest hij zijn burgemeesterssjerp inleveren en speelde hij een rol in de clandestiene socialistische partij. Maar die hield zich ver van actieve verzetsdaden. Het verzet in Zelzate kwam uit andere hoek.

Waarom groeit een dorp uit tot een haard van rebellie? Irène De Rycke kruidt haar uitleg al eens met een mopje hier en een plisanterieke daar maar als ze over de oorlog vertelt, is ze een en al ernst. De Tweede Wereldoorlog begint voor Zelzate in de nacht van 22 op 23 mei 1940 en het is meteen raak. ‘De Duitsers hebben die nacht half Zelzate – fabrieken maar ook woningen – verwoest. De Belgen bliezen dan maar zelf de toren van de Sint-Laurentiuskerk op. Beter dat dan hem als uitkijktoren laten gebruiken door de Duitsers.’ De oude dame pauzeert. En dan klinkt het fel: ‘Ik kon geen mof horen of rieken. Ze hadden in de Eerste Wereldoorlog mijn vader al twee keer in zijn been geschoten. Wij waren zo anti-Duits als maar kon zijn.’

Er waren een paar verzetsgroepen actief in Zelzate, meestal verbonden met Engelse netwerken en inlichtingendiensten. Ook een groep communisten, aangesloten bij het Onafhankelijkheidsfront, trekt mee aan de kar. ‘Dat was een kern van elf, twaalf mensen’, vertelt ze. ‘Ik was de snotneus, de anderen waren arbeiders en bedienden.’ Er was een kleine communistische traditie in Zelzate. In de jaren 30 was Petrus Van Acker naar Spanje getrokken om tegen Franco te vechten. ‘We kwamen voor de oorlog samen in het café van Marcel D’Hondt, op de hoek van de Grote Markt. Ik heb daar nog politieke vorming gevolgd bij een onderwijzer. Tijdens de oorlog ging dat over de actualiteit, het verzet en sabotage. Na de oorlog lag de nadruk meer op economie: de trusts, de boeken van Lenin.’ Verschillende Zelzatenars werden naar concentratiekampen afgevoerd en in 1944 fusilleerden SS’ers Albert en Yvan De Colvenaer, André Pierets en Victor Huylebroeck op verdenking van sabotage, het verstoppjen van munitie en het verbergen van een Engelse soldaat. Zelzate noemde na de oorlog een plein en een straat naar de vier. Zelf

speelde Irène ‘een kleine rol’ in het verzet. Ze verstopte verzetsslui, ook Victor Huylebroeck. Veel meer wil ze daar niet over kwijt. De oude wonden. Dingen die ze zelfs aan wijlen haar man niet heeft kunnen zeggen. Het doet te veel zeer, zegt ze en ze balt haar vuist op haar hart.

Wat ze wél wil vertellen, is hoe ze op een stomme manier haar leven riskeert als ze begin jaren 40 op een zonnige lentedag voorbij het zwembad aan wat de mensen toen ‘de nieuwe straat’ noemden – vandaag de Chalmetlaan – fietst. Al een paar dagen staat daar op een muur in koeien van letters... ‘alle macht aan de arbeiders’ gekalkt. Van een visionaire leuze gesproken! Maar, ziet Irène, de Duitsers hebben hem uitgeveegd. Ze maakt prompt rechtsomkeer, haalt thuis een kwast en een pot verf en schildert de vijf woorden netjes opnieuw op de muur. Communisten die 35 jaar voor de stichting van de PVDA de naam van de moeder van die partij op het zwembad van Zelzate schilderen: het is bijna te mooi om waar te zijn. Ge krijgt het nergens bevestigd, maar Irène houdt voet bij stuk. Waar geen discussie over bestaat, is dat het café van Marcel D’Hondt floreerde. Op het hoogtepunt telt de partij van Irène een paar honderd leden. Ook haar socialistische ouders hebben de overstap naar de KP gemaakt. Ma colporteert zelfs met *De Rode Vaan*. Ha, ge gelooft mij niet? De oude dame uit de Vrijwilligerslaan rommelt in haar kast en haalt na even zoeken glimmend van trots een vergeeld schriftje boven. Daarin staat het ledenbestand anno 1948. Van elke ‘kameraad’ is netjes opgeschreven wanneer hij geboren is, waar hij woont, hoeveel kinderen hij heeft, en welk werk hij doet. Een buizenlegger, een schipper, een werkmán, een schrijnwerker, een ijzerbinder, een lasser, een glasslijper: de overgrote meerderheid van de leden is arbeider.

der. Opvallend veel leden werken bij Kuhlman. Velen zijn lid van de Syndicale Strijdcomités. De latere Zelzaatse socialistische schepen van Openbare Werken Roger Cools was lid van die Strijdcomités.

In hetzelfde schriftje staat ook dat er 42 kinderen ingeschreven waren voor het kerstfeestje dat Irène op 18 januari 1948 mee organiseerde. Ook de 32 leden van de Communistische Vrouwenbond in datzelfde jaar zijn netjes genotuleerd. Net na de oorlog mist de partij op een haar een zetel in de gemeenteraad maar bij de volgende verkiezingen komt ze niet meer op. De adem van de Koude Oorlog heeft alles bevrozen.

Mannen die hun baas uitlachen

Zouden er studies bestaan over het verband tussen uw omgeving en uw karakter? Heeft de Zelzaatse stank invloed op de Zelzaatse volksaard? Het industrieel karakter van de gemeente op de omgang? In Wachtebeke en Moerbeke worden echte Zelzatenaren omschreven als mannen met wie ge niet moet sollen. Mannen met een apart gevoel voor humor. Oudbakken bejaarden illustreren dat graag met een anekdote over Jozef 'Jef' Chalmet, de burgemeester van lang geleden waarover Irène u al met veel ontzag en respect heeft verteld.

Op een dag kreeg Jef, die toen nog gewoon bouwvakker was, het bevel een schouw te gaan metsen op de villa van de directeur en hij metste ze scheef, zo begint het verhaal waarmee Chalmet wereldberoemd werd in Zelzate. De directeur zag dat en riep naar Jef: 'Metser, neem eens uw schietlood en controleer die schouw eens!' Jef antwoordde: 'Dat is niet nodig, meneer de directeur, 'k weet het: ze staat scheef.' De

directeur: 'Hoe weet ge dat? Hoe komt dat dan? Waarom staat ze scheef?' Waarop Jef flegmatisch: 'Meneer de directeur, had gij mij rechter betaald, die schouw had rechter gestaan. Als gij mij maar 42 centiem betaalt voor een werk dat minstens ne frank moet zijn, kan ik het maar voor de helft goed doen ook.' Hierbij moet ge opmerken dat er ook versies circuleren waarin Chalmet op het einde zegt: 'En laat me nu met rust, want ik ga pinten pakken in 't Noorderlicht.' Maar dat is uiteraard niet de essentie en die toevoegingen komen dikwijls van andere pintenpakkers, die er in de roes van hun enthousiasme nog een schepje bovenop doen.

Gij zult nu opmerken, kritische lezer, dat één vooroorlogse zwaluw de lente niet maakt en dat ge met een petite histoire over een oud-burgemeester geen volksaard vat, voor zover zoiets al van toepassing is op zo'n kleine gemeente. Ge hebt gelijk. Over het algemeen verschillen Zelzatenaren zelfs niet zoveel van Wachtebekenaren of Ertveldenaren. Ze groeien op, werken hard, hebben lief, vullen hun vrije tijd met de harmonie en het voetbal, en sterven. En er valt in elke gemeente wel een verhaal te sprokkelen over een arbeider die op de grond spuwt en zijn middelvinger opsteekt naar zijn baas. Maar het gaat meer om de herkenbaarheid van het wederbaren van de Zelzaatse polderbizon. Terwijl er in sommige gemeentes zelfs niet om gegrinnikt wordt, rollen ze in Zelzate over de grond van het lachen. Omdat bijna iedereen hier in de fabriek werkt of heeft gewerkt. Of een lief, neef of kameraad heeft die zijn brood verdient in een overall. Chalmet hield een standbeeld met uitzicht op de Markt over aan zijn grote mond. Hoeveel kinderen zouden al niet naar hem gewezen hebben op het De Colvenaerplein, terwijl ze hun moeder aan de mouw trokken om een verklaring? Mama's

verplichten hun kroost uit te leggen dat de man die door Zelzate geëerd wordt, zijn baas vierkant uitlachte: dat moet Zelzaatse humor zijn.

Ge kunt nu uitroepen: toeval! Maar let op, zelfs de officiële patroonheilige is hier een passionaria, al doet haar naam eerder aan fermettes en klompen denken. Mietje Stroel is, zoals ze hier zeggen, ‘de troetelpoes van Zelzate; ze pist maar zonder einde, ze krijgen haar niet droog’. La Stroel zit 24 uur per dag met haar gat bloot voor het gemeentehuis, dat ge met enige goede wil kunt beschouwen als Het Gezag. En ge gaat hier geen peperkoeken analyses maken over het verband tussen het karakter van Mietje Stroel, de plaats van haar standbeeld en de Zelzaatse volksaard. Maar het is op z’n minst opmerkelijk dat een bevolking zo enthousiast een volgens de legende door smokkelaars opgevoede madam aan het hart drukt. Misschien omdat de helft van Zelzate ooit boter smokkelde?

De Zelzaatste gemeente van Zelzate

Zelzate is nog een gemeente waar wijken meer zijn dan de benaming van het gebied waarin de wijkagent actief is: De Katte of Wittouck of Debautshoek of Klein-Rusland waar Irène woont.

Klein-Rusland is de overtreffende trap van Zelzate. Als Zelzate vervuild is, is Klein-Rusland vervuilder. Als Zelzate rood is, dan is Klein-Rusland roder. Is Zelzate ingesloten, dan is Klein-Rusland ingeslotener. Is Zelzate afgesneden van de rest van de wereld, dan is Klein-Rusland door de N49, de gipsberg en de slibput totaal van de rest van Zelzate afgesne-

den. Te voet zijt ge zo ongeveer drie dagen onderweg vanop de Markt. Dat komt omdat ge eerst het kanaal over moet, dan heel de wijk Debautshoek moogt doorkruisen, om ten slotte na honderden meters Niets en twee groene pleinen waarvan de bedoeling u niet duidelijk is, rechtsaf te slaan en de smalle straatjes met hun op het eerste gezicht wonderbaarlijk schilderachtige werkmanshuisjes binnen te stappen, een stijlvol, industrieel maar verfromfaaid Bokrijk, en zonder Limburgs accent.

Er stond een grote fabriek in de wijk en er waren elfender-tig cafés, waar de Ruslanders naartoe trokken. En dan was het van: ‘Ha, wie we daar hebben’, en dan dronken ze er daar twee en daar nog enen. En tegen dat ze naar huis gingen, waren er veel die zongen. Het Klein-Rusland van een paar tientallen jaren geleden moet iets weg hebben gehad van Boons Vergeten Straat, dat hebt ge toch onthouden uit uw gesprekken met wijkbewoners. Een nest van Hoop, Optimisme en Solidariteit onder werkmensen, en van kermissen en schoolfeesten. Maar dat was ooit. Anno nu is Klein-Rusland een paradijs voor buurtwerkers: de fabriek is dicht, het schoolje is gesloten, de laatste cafébaas heeft het licht uitgedaan en de enige overblijvende ontmoetingsplaatsen zijn nog Boldersclub Ons Genoegen en het gemeentelijke buurthuis, dat ondertussen ook te koop staat.

Sommige huisjes zijn in prima staat maar er staan er ook dertig leeg en een ander deel is in verval, de dakpannen liggen scheef of de voortuintjes zijn overwoekerd met onkruid. De oude Ruslander is zijn werk kwijt, is mee verouderd met zijn wijk, gestorven of naar het bejaardentehuis. De nieuwe Ruslander is leefloner, soms van buitenlandse origine. Het is hier zo goedkoop, meneer. De basishuur voor het kleinste kubistische krocht is 90 euro per maand. Doe daar een paar

gevallen van moord en doodslag hier en wat burenruzies daar bij en meer hebben ze bij de gazet en bij de bakker niet nodig om van de Bronx van de kanaalzone te spreken.

Zou de neergang van wat ooit de parel van Zelzate was niet de wraak van de mannen van de tsaar zijn? Klein-Rusland dankt zijn naam aan de Wit-Russische bouwmeesters en werkopzichters van de Société Coopérative Locale Habitation à Bon Marché de Selsaete. Die bouwmaatschappij voor goedkope woningen met de lange naam werd in 1920 gesticht door een handvol industriëlen die hun arbeiders onder de fabriekstoren wilden zien wonen. Een van hen was Dimitri Peniakov, ooit de baas van de Aluminium, de moeder van alle vervuilende fabrieken in Zelzate. Peniakov haalde de Wit-Russen naar hier. Bebaarde mannen die hun rijke biezen hadden gepakt voor de bolsjewieken. Mannen zoals Alexis Veretennikov, die de carrièrewending van de eeuw maakte: van luitenant-generaal in het Russische leger, gouverneur van Kiev en lid van de Douma naar werkopzichter in de Zelzatefabriekswijk in opbouw. Zijn vrouw was een Bulgaarse prinses. ‘Er waren zomers op het land met paarden, honden en katten, en er waren *saisons* in Parijs, Berlijn en Warschau, om van de opera en toneelvoorstellingen maar te zwijgen’, beschrijft Eriek Verpale in *Alles in het Klein* de hobby’s van de Veretennikovs. Na hun huwelijk verhuisde het koppel naar een chique woning in Sint-Petersburg, ‘met speciale appartementen voor de bedienden en luxueuze hokken voor de honden’. Dan was Zelzate, waar ze via Marseille, Boulogne, Folkestone, Londen en Brussel belandden, natuurlijk een stap achteruit. Eén troost voor de cultuurminnende familie: de ontwerper van de nieuwe fabriekswijk was Huib Hoste, lid van de kunstgroep De Stijl. Hoewel, troost? Hoste was een

bewonderaar van de Oktoberrevolutie die de Veretennikovs op de vlucht had gejaagd.

De geplande 300 nieuwe huizen werden er uiteindelijk 168, en onderweg doken er tal van problemen op. Toch plaatste Huib Hoste Zelzate op de internationale architectuurkaart. Ook schilder Magritte stoepte erover. Voor het betere kubisme moest ge in de jaren twintig in Klein-Rusland zijn. Mooi meegenomen, en du jamais vu in die periode: alle huizen hadden stromend water, dankzij een watertoren met pompstation. Veel plezier beleefden de Veretennikovs niet aan hun Klein-Rusland. Verteerd door heimwee pleegde Alexis in 1927 zelfmoord. Zijn vrouw volgde vijf jaar later zijn voorbeeld.

Op een dikke maand na 79 jaar later kopte *De Standaard*: ‘Communisten baas in Klein-Rusland’. De erfgenamen van de mannen voor wie Veretennikov en zijn compagnons uit Rusland waren gaan lopen, hadden de verkiezingen in Zelzate gewonnen. En daar had de wijk Klein-Rusland zijn aandeel in. De geschiedenis maakt soms toch rare kronkels.